Stiftsantikvarien
Niclas Fredriksson

2015-02-10

Projekt-ID: 34649

„Minimaldefinition“ […]
Die Orgel ist ein »Aerophon
aus skalmäβig gestimmten Eintonpfeifen,
die durch ein Gebläse gespeist und
durch Klaviaturen eingeschaltet werden.«
Müller 2003 s. 10.

Linköpings stift, orgelinventering etapp 1 – kort slutrapport

Presentation i Linköpings Konsert & Kongress 2015-02-11 kl. 14.30–15.20 i samband med biskopens överläggningsdagar med kyrkomusikerna i Linköpings stift; ”Kyrkomusikerdag 11 februari Orgelfeståret 2015 med biskop Martin”, i samarbete med Linköpings stifts kyrkomusikerförbund, med medverkan av Linköpings stifts Kyrkosångsförbund.

Utdrag av valda delar av rapporteringen av etapp 1 till Kyrkokansliet i Uppsala december 2014.

Syfte: … ”att skapa nödvändiga verktyg för tillstånds- och ersättningshandläggning genom en samlad och tillgänglig kunskap om orgelbeståndet” (stiftets projektbeskrivning 2012).

Motto: konfirmera – komplettera – korrigera – kommunicera

Innehåll

Linköpings stift, orgelinventering etapp 1 – kort slutrapport ... 1
Summering ... 2
Publicering ... 3
Rapport – sex huvuddelar ... 3
Rapport, innehåll textdel I ... 4
Rapport, innehåll textdel II ... 5
Kyrkomusikerperspektiv ... 6
Orgeljournal – och andra vägledande dokument ... 8
Inventerade parametrar ... 9
Riks- och stiftsöversikt – antal orglar per teknisk epok och antal manualer ... 11
Stiftsfördelning – antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok ... 12
Riksöversikt – antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok och antal manualer ... 14
Stiftsöversikter – antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok och antal manualer ... 15
LINKÖPINGS STIFT ... 16

Summering

Avgränsning:	bevarade piporglar i kyrkobyggnader inom Linköpings stift		
Utvidgning:	(a) Svenska kyrkan närstående andra kyrkliga byggnader		
	(b) andra instrument nära förbundna med orglar		
Utgångspunkt:	registrerad situation år 1989		
Antal:	besökta **kyrkobyggnader**, ca:	306 st	
	därtill obesökta, ca	43 st	i 15 st kyrkliga byggnader lär enl. muntl. uppg. ev. orgel; för 27 st saknas uppgift helt
	registrerade instrument:	**495 st**	
	varav orglar	460 st	
	piporglar	**392 st**	302 bevarade + 90 ändrade
	harmonier	**68 st**	t.ex. Skedevi: II man + ped
	och därtill		
	klavikord	2 st	i Bellö resp. Normlösa kyrka
	elorglar	33 st	fler finns, oregistrerade
Genomsnitt:	antal orglar per kyrka	ca 1½	
Nyregistrerade:	piporglar	132 st	varav 35 st tidigare okända/fragment
Fotgrafier:	omkring 11 666 avseende ca 470 objekt		
Bruksskick:	**i princip alla orglar** (utom magasinerade) är **spelbara**, ett **fåtal** belastade **med årstids- och klimatrelaterade driftstörningar**		
Äldsta orglar:	Folkströms kapell: Agerwall-orgeln från 1700		
	Tjällmo kyrka: 1710 års Risberg-orgel		
Äldsta delar:	1600-tal, pipor i Styrstads kyrka och fasadluckor i Rystads kyrka		
Yngsta orgel:	2014 års kororgel i Kärna kyrka		
Största orglar:	huvudorglarna på läktarna i		
	- Hedvigs respektive S:t Olai, Matteus och S:t Johannes kyrka i Norrköping		
	- Linköpings domkyrka		
	- Vadstena klosterkyrka		
Minsta orglar:	kororgeln i Tjällmo och två små från 1800-talet i Edshult och Flisby		
Mest kända:	Schiörlin-orgel från 1806 i Gammalkils kyrka		
Iståndsatta:	1826 års orgel i Östra Husby och		
	både 1761 och 1940 års orglar i Vårdberg		
Nyupptäckt:	två magasinerade verk från början av 1700-talet i **Vånga** sockenmagasin och det andra **Väversunda** kyrka		

Västra Stenby kyrka: koralbok daterad ”d: 16 Septemb: 1780” (påskrift på pärmens insida).

Schiörlin-orgeln från 1815 i Rappestads kyrka 200 år. Foto: Linköpings stift 2013-01-30.

Publicering

1. Orgeldatabas vid GOArt, Göteborg Organ Art Center
2. Linköpings stiftskansli, Stiftsantikvarien och KAE-arkivet
3. Stiftets hemsida
4. Tryckalster?

Program, se http://svenskakyrkan.se/linkopings-stift/orgelfestaret-2015.

Rapport – sex huvuddelar

1. Text, två delar:	(I) beskrivande och (II) bilagor
2. Tabell, Excell-fil:	all ny info om orglarna
3. Foto	totalt 11 666 bilder av 472 objekt, mapp ”01_FOTOGRAFIER”
4. Orgeldokument:	tekniskt, biografiskt beskrivande
	- 218 stycken, mapp ”02_PROGR_RAPP”
	- 72 stycken, mapp ”03_SMAALAND”
	- 180 stycken, mapp ”04_SAOK”
	- 13 stycken, mapp ”05_SAMF_STIFT_SVERIGE”
5. Projekteringsdokument:	några vägledande, mapp ”06_PROJEKTDOKUMENT”
6. CD-bilaga:	alla delar

Rapport, innehåll textdel I

INNEHÅLL

PROJEKTBESKRIVNING, DISPOSITION OCH PUBLICERING ... 4
Projektbeskrivning ... 4
Disposition ... 6
Publicering ... 6
Elementärt om orglar och bevarandegrad samt om orgelbyggeri vs. kyrkobyggnad ... 7
Några preciseringar ... 16
Orgel, piporgeln ... 16
Bevarad orgel ... 16
Bruksskick, skador och tillväxt samt bevarandestatus ... 19
Avgränsning och utvidgning ... 21
Förslag till utgångspunkter för något mera både stor- och finskalig hantering av orglar ... 23
Raster för sortering utifrån kulturvärdesbedömningar ... 24
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT OCH GENOMFÖRANDE ... 27
Sammanställning av känd information ... 29
Inledande samråd ... 29
Grov- och finsortering ... 32
Orgelbesiktningar, sammanställning, redovisning och rapportering ... 34
ERFARENHETER FRÅN KYRKOMUSIKER OCH REFLEKTIONER OM KLIMAT ... 36
Kyrkomusikerperspektiv ... 36
Klimat – gynnsammast för orgeln? ... 38
ORGELBESTÅNDET I LINKÖPINGS STIFT – BELYSNING ... 48
Bruksskick och bevarandestatus ... 48
Linköpings stift, delvis jämfört med andra stift ... 49
Förändringar sedan ca 1990 ... 50
Äldre orgelbestånd och egenheter för Linköpings stift ... 51
BEHOV OCH MÖJLIGHETER ... 55
GOArt-databasen – äventyrad tillgänglighet och uppföljning ... 55
Uppdatering – nationell databas ... 55
Uppföljning, uppordning och publikation ... 56
Inspelningar och notinventeringar ... 56
Rekommendationer för ökad säkerhet och tillförlitlig funktion ... 57
Dokument – vård och underhåll ... 57
Saker att belysa – tematik att utveckla ... 58
FÖRKLARINGAR ... 59
Textdel – mappen ”00_RAPPORT_TABELL” ... 59
Tabell – Excell-filen ”SAMLINGSTABELL_20141209” ... 59
Kolumn A-B: Platsbestämning ... 60
Kolumn C-D: KHV-graderingar ... 61
Kolumn E-H: Karaktärisering 2014 ... 64
Kolumn I-K: Situation 1989 ... 68
Kolumn L-P: Situation 2012–2014 ... 70
Kolumn Q-T: Återanvända äldre delar ... 82
Kolumn T: Kommentarer – Bruksskick m.m. ... 83
Kolumn U-AD: Verksegenskaper ... 84
Kolumn AE-AJ: Information mars-juni 2012 ... 91
Kolumn AH-AJ: Orgelmonografier ... 91
Kolumn AK-AL: Kyrkobyggnad ... 92
Kolumn AM: Rutiner – VoU-planer m.m. ... 93
Kolumn AN: Status - Bevarandestatus ... 93
Fotografier – mappen ”01_FOTOGRAFIER” ... 94
Orgeldokument – mapparna nr 02-05 ... 95
”06_PROJEKTDOKUMENT” ... 96
CD-bilaga ... 96
REFERENSER OCH FÖRKORTNINGAR ... 97
Arkiv och förkortningar ... 97
Litteratur ... 97
BILAGOR – INNEHÅLL ... 108

Rapport, innehåll textdel II

INNEHÅLL

Bilaga 1: Inbjudan – samråd med kyrkomusiker 2
Bilaga 2: Orgelbestånd – Svenska kyrkan, riksnivå och stiftsvis 1989 och 1773 3
Bilaga 2a: Antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok och antal manualer – riksöversikt 1989 3
Bilaga 2b: Antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok och antal manualer – stiftsvis 1989 4
Bilaga 2c: Antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok – stiftsvis 1989 6
Bilaga 2d: Antal och andel orglar inom Svenska kyrkan på stifts- och riksnivå ca 1989 7
Bilaga 2e: Orgelbestånd – riksnivå och stiftsvis enligt Abraham A:son Hülphers 1773 8
Bilaga 3: Orgelbyggeriets utveckling i Sverige – orgelbyggare Harry Moberg 1963 9
Bilaga 4: Tangenttryck och tryckpunkter 10
Bilaga 4a: Tangenttryck – Vadstena klosterkyrka, 2006 års kororgel 10
Bilaga 4b: Tangenttryck – samtliga orglar, kronologisk ordning 12
Bilaga 4c: Tangenttryck – samtliga orglar, från högsta till lägsta tryck 13
Bilaga 4d: Tangenttryck – urval orglar, efter orgelbyggare och tillkomstperiod 20
Bilaga 4e: Tangenttryck – samtliga verk i några Schiörlin- respektive Nordström-orglar 27
Bilaga 5: Användarinstruktion GOArt:s databas – inventering Göteborgs stift 29
Bilaga 6: Äldsta exempel på nya kyrkor plan- och anlagda med värmeaggregat 32
Bilaga 7: Vårdsbergs kyrka – och andra läktarlösningar med kung Davids orkester 36
Bilaga 8: Om orglar och Linköpings domkyrka, Andreas Rhyzelius 1733 48
Bilaga 9: Varvad fasadprincipal med träattrapper – från Bredestad och Rök till Varv i Skara stift 50
Bilaga 10: När- och frånvarobetydelser – trimotiv, realrepresens och absence 52

Skedevi, Wikanderska kapellet: II-manualigt pedalharmonium, samtida med kapellet.

Vånga tiondebod: Carl Hinderson Ca 1710.

Mjölby kyrka: diverse orgeldelar.

Normlösa kyrka: klavikord.

Kyrkomusikerperspektiv

Innan själva inventeringen började fördes samtal med de kyrkomusiker som med relativt kort varsel hade möjlighet att delta vid kontraktsvisa samlingar. Maningen inför mötena löd:

> *Tänk efter:*
> *vilka två av alla de piporglar du musicerar med finner du mest tillfredsställande,*
> *och vilka två minst tillfredsställande (eller kanske direkt otillfredsställande)?*

Samtalen med kyrkomusikerna har varit både klargörande och avgörande i flera avseenden. Bland de kyrkomusiker som hade möjlighet att delta i de kontraktsvisa samtalen tycks en generell förnöjsamhet råda med orglarna, utom under två tydliga omständigheter:

(I.) i små kapell och kyrkor, särskilt ofta använda för familjära sammanhang och pastoralt känsliga gudstjänstformer vid dop, begravning och vigsel, och
(II.) i situationer med många förrättningar vid olika orglar i flera kyrkor och (alltför) begränsad tid till förberedelse emellan.

Utifrån dessa omständigheter framkom med tydlighet följande behov:

(a.) fysiskt små II-manualiga orglar med stora klangliga variationsmöjligheter, och
(b.) individuellt anpassad arbetstid med hänsyn till de egenheter orglarna äger i varje församling.

Under samtalen betonades vikten av att lyssna på kyrkomusikern(a) i församlingen. Risken finns att de, som saken ofta närmast angår blir förbigångna av medarbetare med ansvar för andra delar av förvaltningen av det kyrkliga kulturarvet På vissa håll finns behov av att vidga förståelsen för att orgeln är ett levande musikinstrument och att den därför kan fordra något annorlunda omsorg vid vård och underhåll än som tekniska installationer och byggnadstillbehör som värmeanläggningar, sprinkler- och larmsystem.

Vidare behöver även kännedomen om att orgeln är ett annat instrument än andra instrument med klaviaturer ökas, eftersom likheten med tangentrader uppenbarligen kan förvilla och ibland förleda till mindre realistiska förväntningar.

Att dessutom orglarna är olika, ibland mycket olika, framstår därmed som väsentligt att framhålla. Utöver rent musikaliska kvaliteter kan orglarna inom en församling och orglarna i en och samma kyrka vara väldigt olika. Sittställning och spelkänsla kan vara radikalt olika beroende vilken typ av orgel det rör sig om och hur klaveren är placerade i förhållande till varandra med mera. Även orglarnas placering i kyrkorummen har betydelse. Särskilt utmanande är den skillnaden för de kyrkomusiker som inom kort tid och med begränsad förberedelsetid under en och samma arbetsdag måste växla mellan flera orglar och kanske olika kyrkor med olika akustiska och kilmatmässiga förhållanden.

De synpunkter som kommit fram i samtalen med kyrkomusiker i stiftet har genomgående aspekter och faktorer som i hög grad är möjliga att påverka och att påvisa, möjliga påverka när det gäller förståelse och arbetssituation och möjliga att påvisa med mätningar och bilder. Här är främst påvisa. Utifrån de identifierade behoven har det därför bedömts angeläget att vid inventering belysa just sådana egenskaper hos orglarna som i första rummet påverkar musikers

arbete vid och med orgeln: klaviaturernas inbördes placering, hur lätt- eller tungspelade tangenterna är, orgelns tonhöjd med mera.

De behov som rör arbetssituationen i vidare bemärkelse (II:b), hör dock hemma i annat sammanhang. Däremot hör behovet I:a ovan hemma här, det vill säga behovet av att i små kapell och kyrkor, särskilt ofta använda för familjära sammanhang och pastoralt känsliga gudstjänstformer vid dop, begravning och vigsel finna lösningar med fysiskt små II-manualiga orglar med stora klangliga variationsmöjligheter. I det avseendet gäller att med kreativt engagemang från orgelbyggare och organister finna kvalitativa lösningar och alternativ för den annars svår ekvationen att på begränsad yta få in den typ av klanvolym som idag ofta eftersträvas med orglar från högromantisk orgelbyggnadsteknisk epok som estetisk förebild och klangligt ideal. Många gånger finns i dessa sammanhang redan mindre piporglar, men dessa orglar är också de enda som kyrkomusikerna generellt sett hade svårast att finna fördragsamhet med och än mindre finna det meningsfullt eller glädje av att tjänstgöra vid.

Frågan om alternativa instrument och om andra klangkällor infinner sig, den om förhållandet mellan de två olika typerna av instrument: piporgeln respektive digitalorgeln. I januarinumret av *Kyrkomusikernas tidning* 2014 aktualiserade Johannes Landgren frågeställningarna, sakligt och balanserat.[1]

Under tiden inventeringen pågått har Länsstyrelsen i Östergötlands län fattat beslut i två ärenden rörande digitalorglar inom stiftet (Börrum och Västerlös). I båda fallen handlar det om att försöka anpassa båda typerna av instrument till omständigheterna så att de kan komplettera varandra. Alternativen:

1. Låt nuvarande orgel/orglar stå kvar
2. Komplettera med ytterligare instrument, piporgel eller digital
3. Flytta eller avyttra av nuvarande orgel/orglar
4. Skaffa annan piporgel till läktaren
5. Placera eventuellt digitalt instrument på läktaren

Principiellt råder lika förutsättningar för installation av nya pip- och digitalorglar när det gäller att anpassa val av material, utformning, placering och storlek utifrån den hänsyn till de omständigheter som råder i varje kyrkobyggnad.[2]

Gemensamt för båda typerna av instrument är att de olika klangkällorna kan utvecklas utifrån sina egna tekniska premisser. Inom båda genrerna av instrumentbygge sker tillverkning utifrån mer eller mindre fasta uppsättningar av moduler och komponenter, tillverkade i serier utifrån egen standard eller från andra leverantörer. Att finna ändamålsenliga sätt att kombinera och specialanpassa dessa till lokala förhållanden är tekniskt fullt möjligt. Spelbord i koret, på läktare eller annan plats, görs diskret med lämpligt antal klaviaturer; regerverk, monitorer, andra verksdelar och annan teknik görs också diskret såväl pipverk som högtalarer placeras på arkitektonisk och musikaliskt tilltalande sätt och tekniskt hållbar kvalitetssträvan:

> Att definiera kvalitetskriterier är givetvis en oerhört komplex fråga, men insikten om just det är inget bra skäl för att avstå.

Mottot är uttryckt av Johannes Landgren.

---

[1] Johannes Landgren, ”Ert digi-tal skall vara etta och nolla vad därutöver är, det är av ondo”, KMT 1/2014 s. 4-7.
[2] RAÄ Handbok 2013 s. 23: http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/6323/Rapp%202013_28.pdf?sequence=1

Orgeljournal – och andra vägledande dokument

Dokument till hjälp för församlingarnas förvaltning av orgelbeståndet är påbörjat:

- *Orgeljournal* för anteckningar om störningar (se RAÄ Handbok 2013 s. 70ff: http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/6323/Rapp%202013_28.pdf?sequence=1).

Kyrkobyggnad – försök till avhjälpande	**Orgel** – placering, ev. byggare
Hultklostra stenkyrka	*Tornkammarorgeln*
Störning – lokalisering av driftsstörning eller funktionshämning (*a) Ped Nachthorn 2' lilla g#, hyler* *(b) Man I Principal 8' d#2, ostämd*	
Åtgärd – försök till avhjälpande *(a) går ej att stänga av varken med registervippa, registersvällare, tutti av/på eller med koppelvippor* *(b) ingen åtgärd, vid spel nästan omärkligt ostämd.*	
Varaktighet – tillfälle och omständigheter *(a) början 1½ timme före förrättning, ihållande under övning, upphörde automatiskt efter spelning i ca trekvart* *(b) allt mindre och mindre ostämd, vid förrättningens början ingen ostämdhet.*	
Inomhusklimat – temperatur (ºC) och relativ luftfuktighet (% RF) *Givare på orgelfasadens sockel, norr om spelbordet:* *I. övning kl. 09.30 ca 15 ºC och 50 %RF* *II. klockringning vid högmässobörjan kl. 11.01 ca 18 ºC och 49 %RF* *III. efter förrättning kl. 12.15 ca 22 ºC och 53 %RF*	
Väderlek – uppmätt eller uppskattat *gnistrande sol och vindstilla, -7ºC enligt termometer på skristians västra fönster*	
Datum *2011-01-06*	**Musiker** *Sonny Toning*

- *Orgelbiografi*: grundfakta, modell av Erici & Unnerbäck 1988.
- *Orgelvårdsavtal*: med orgelbyggare om fortlöpande vård och underhåll av orglarna
- *Planering av projekt* checklista avseende tillståndspliktiga insatser
- *Skyddsåtgärder/övertäckning* av orglar i samband med renovering i kyrkor

Inventerade parametrar

Varje orgel är inventerad med hänsyn till följande parametrar.

	Moment	Huvudparametrar	Alternativ, klassificering, värden m.m.	Orgel
A	**Plats-bestämning**	**Län**	E/Ög F/Jö H/Ka	
B		**Kyrkobyggnad**	2 § 4 kap. KML (1988:950)	
C	**KHV-graderingar**	**Klassificering 2014**	1a. Mkt stort KHV 1b. Övriga KHVa orglar 2a. Rekonstruktionsobjekt 2b. Värdefulla delar 3. Generellt KHV	
D		**Erici 1952 och 1965**	! eller !! resp. *	
E	**Karaktäri-sering 2014**	**Tillkomst, orgel**	a. Homogen b. Heterogen c. Harmonium d. Klavikord e. Elorgel alt elpiano f. Magasin g. Ingen orgel h. Oinventerad	
F		**Orgel vs kyrkobyggnad**	samtida = < ± 10 år yngre = > 10 år äldre = > 10 år (samtida) = ändring, kyrka	
G		**Fasad vs kyrkobyggnad**	samtida = < ± 10 år yngre = > 10 år äldre = > 10 år (samtida) = ändring, kyrka	
H		**Nyregistrering**	1 = ny registrering	
I	**Situation 1989** enl. Tostared 1989:II	**Tillkomstår**	År	
J		**Verksgrundare**	(a.) efternamn + för- eller firmanamn (b.) händelselista och tidigare orglar i kyrkobyggnaden	
K		**Tostared 1989:II**	sidan XX	
L	**Situation 2012-2014**	**Inventeringstillfälle**	År-mån-dag kl. Tim:Min-Tim:Min	
M		**Aktuell situation och disposition vs Tostared 1989:II**	a. Bevarad b. Ändring c. Harmonium d. Klavikord e. Elorgel alt elpiano f. Magasin g. Ingen orgel h. Oinventerad	
N		**Tillkomstår**	År [minst: väderlåda + pipverk]	
O		**Verks-grundare**	efternamn + för- eller firmanamn	
P		**Position, placering i kyrksal**	1a. kor/församlingsnära huvudorgel 2a. kor 2b. nära kor 2c. i sal 2d. korsarm 2e. positiv 3. Wester-lösning 4. tornkammare 5. salsbred västläktare 6. annan placering	
Q	**Återanvända äldre delar**	**Fasad**	(a.) Återanvända, äldre fasader: orgelbyggare + tillkomstår. (b.) Främst struktur (+ fasadpipor). (c.) Ingen uppgift = fasad och verk samtida.	
R		**Pipverk, äldsta skikt**	Orgelbyggare + tillkomstår = äldsta (som regel max två)	

			stäm- eller pipbestånd	
S		**Magasinerat, inventerade biutrymmen**	Äldsta, identifierade beståndsdel. Övrigt (Ö/a-d): Ö/a. Nyligen, efter 1988 magasinerade delar Ö/b. Spridda orgeldelar, även harmonium Ö/c. Inga orgeldelar identifierade Ö/d. Inga biutrymmen inventerade	
T	**Kommentarer**	**Brukskick m.m.**	Funktion, klimatpåverkan, skador, service, förvaltning m.m.	
U	**Verks-egenskaper**	**Fasadtyp**	(-) verksfasad (-) kulissfasad (-) installationsfasa (-) skåpsfasad	
V		**Verksantal**	manual(-er), bihangspedal eller pedal	
W		**Omfång**	manual/pedal	
X		**Klaviatur-position**	Manual c^1 lodrätt ovanför tast XX i pedal	
Y		**Tryck tangentgång, N (Newton)**	Från övre viloläge till tangentbotten, utan registrering, minst c^1 i varje manual. XX Newton (1 N, ca 0,1 kg)	
Z		**Tryckpunkt, N (Newton)**	Endast tryckpunkt, minst c1 i varje manual. XX Newton (1 N, ca 0,1 kg)	
AA		**Vädertryck, mmVp**	Mätpunkt, t.ex. hål i pipstock stämma + pipa/kancell (tangent/”ton”) XX mmVp	
AB		**Tonhöjd, Hz**	Verk + stämma + pipa/tangent + frekvens; t.ex. I Pr 4' a 440 Hz	
AC		**Lufttemperatur, °C**	Mätplats, XX °C	
AD		**Luftfuktighet, %RH**	Mätplatys, XX %RH	
AE	**Information mars-juni 2012**	**Kyrkomusiker**	1 = som Tostared 1989:II x = orgel borta tom cell = ingen uppgift från kyrkomusiker	
AF		**R. Axel Unnerbäck**	Muntlig genomgång 2012-03-26.	
AG		**Henrik Lind**	Muntliga genomgångar av samtliga kyrkor.	
AH	**Orgel-monografier**	**Verksbeskrivande dokument**	Hänvisning dokument i angivna mappar.	
AI		**Erici & Unnerbäck 1988**	sidan XX	
AJ		**Hülphers 1773**	För stämnamn, se a.a. s. 201f.	
AK	**Kyrko-byggnad**	**Grundläggning**	År / ombyggnad	
AL		**Tidigare orgelhistoria**	År för grundläggning eller omgestaltning, enl. Sockenkyrkorna 2008 och Kult Inv för resp. kyrka.	
AM	**Rutiner**	**VoU-rutiner**	Rutiner finns/saknas (+/-) för: 1. Orgeljournal 2. Service 3. Antikvarisk-teknisk förundersökning (ATFU) 4. Vård- och underhållsplan (VoU) 5. Förebyggande värdesäkring (FBV) 6. Antikvarisk-teknisk uppmätning och dokumentation (ATUD) 7. Systematiskt brand-, stöld- och skadeförebyggande insatser 8. Restvärdesräddning (RVR) 9. Tillstånds- och KAE-rutiner	
AN	**Status**	**Bevarandestatus**	Bedömning av: 1. Intaktitet/fraktionalitet [i båda avseenden inkl. intonationsstatus och bevarandegrad] 2. Insatsaktualitet [spel- och brukbarhet] 3. Förändringskänslighet 4. Förändringstålighet	

Riks- och stiftsöversikt – antal orglar per teknisk epok och antal manualer

Förnyad summering och sammanställning (2013) av orgelbeståndet inom Svenska kyrkan utifrån den situation som rådde ca 1990 (Tostared 1989:I-1991:III; värden inom parentes avser tidigare sammanräkning enligt *Ländeberichte* 2011 s. 174-183).

			Antal manualer				*Antal orglar*	*Andel av*	*Andel av*
Stift	**Epok**	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**	*per epok*	*stiftstotal*	*rikstotal*
Linköpings	**1940 –>**	98	114	15	1		*228*	*65%*	*7%*
	1860–1939	14	53	6			*73*	*21%*	*9%*
	–> 1859	38	13				*51*	*14%*	*25%*
	Stiftssummering	*150*	*180*	*21*	*1*	*0*	*352*		*9%*
Uppsala	**1940 –>**	79	129	10	1		*219*	*62%*	*7%*
	1860–1939	14	59	6			*79*	*22%*	*10%*
	–> 1859	48	8				*56*	*16%*	*28%*
	Stiftssummering	*141*	*196*	*16*	*1*	*0*	*354*		*9%*
Växjö	**1940 –>**	106	190	15	1		*312*	*78%*	*10%*
	1860–1939	19	51	1			*71*	*18%*	*9%*
	–> 1859	14	5				*19*	*5%*	*9%*
	Stiftssummering	*139*	*246*	*16*	*1*	*0*	*402*		*10%*
Strängnäs	**1940 –>**	60	103	11	3		*177*	*73%*	*6%*
	1860–1939	10	43	3			*56*	*23%*	*7%*
	–> 1859	9					*9*	*4%*	*4%*
	Stiftssummering	*79*	*146*	*14*	*3*	*0*	*242*		*6%*
Visby	**1940 –>**	35	22		1		*58*	*62%*	*2%*
	1860–1939	29					*29*	*31%*	*4%*
	–> 1859	6	1				*7*	*7%*	*3%*
	Stiftssummering	*70*	*23*	*0*	*1*	*0*	*94*		*2%*
Västerås	**1940 –>**	66	102	21	1		*190*	*77%*	*6%*
	1860–1939	10	34	1	1		*46*	*19%*	*6%*
	–> 1859	6	4				*10*	*4%*	*5%*
	Stiftssummering	*82*	*140*	*22*	*2*	*0*	*246*		*6%*
Stockholms	**1940 –>**	78	104	24	5	2	*213*	*88%*	*7%*
	1860–1939	3	10	3			*16*	*7%*	*2%*
	–> 1859	13	1				*14*	*6%*	*7%*
	Stiftssummering	*94*	*115*	*27*	*5*	*2*	*243*		*6%*
Härnösands	**1940 –>**	74	111	15	1		*201*	*81%*	*6%*
	1860–1939	15	25	1			*41*	*17%*	*5%*
	–> 1859	5					*5*	*2%*	*2%*
	Stiftssummering	*94*	*136*	*16*	*1*	*0*	*247*		*6%*
Skara	**1940 –>**	110	188	11			*309*	*70%*	*10%*
	1860–1939	84	42	1			*127*	*29%*	*16%*
	–> 1859	4	1				*5*	*1%*	*2%*
	Stiftssummering	*198*	*231*	*12*	*0*	*0*	*441*		*11%*
Karlstads	**1940 –>**	41	85	10		1	*137*	*67%*	*4%*
	1860–1939	12	47	1			*60*	*29%*	*8%*
	–> 1859	6	1				*7*	*3%*	*3%*
	Stiftssummering	*59*	*133*	*11*	*0*	*1*	*204*		*5%*
Göteborgs	**1940 –>**	126	242	23	1		*392*	*86%*	*13%*
	1860–1939	14	43	2	1		*60*	*13%*	*8%*
	–> 1859	4	1				*5*	*1%*	*2%*
	Stiftssummering	*144*	*286*	*25*	*2*	*0*	*457*		*11%*
Lunds	**1940 –>**	116	286	31	5		*438*	*75%*	*14%*
	1860–1939	30	99	2	1		*132*	*23%*	*17%*
	–> 1859	10	1				*11*	*2%*	*5%*
	Stiftssummering	*156*	*386*	*33*	*6*	*0*	*581*		*14%*
Luleå	**1940 –>**	100	111	19	3		*233*	*96%*	*7%*
	1860–1939	3	3				*6*	*2%*	*1%*
	–> 1859	2	1				*3*	*1%*	*1%*
	Stiftssumma	*105*	*115*	*19*	*3*	*0*	*242*		*6%*
SKUT	**1940 –>**	8	5	2			*15*	*88%*	*0,5%*
	1860–1939	1	1				*2*	*12%*	*0,3%*
	–> 1859						*0*	*0%*	*0,0%*
	Stiftssummering	*9*	*6*	*2*	*0*	*0*	*17*		*0,4%*
RIKSNIVÅ	**1940 –>**	*1089*	*1787*	*205*	*23*	*3*	*3107*	*76%*	
	1860–1939	*257*	*509*	*27*	*3*	*0*	*796*	*19%*	
	–> 1859	*165*	*37*	*0*	*0*	*0*	*202*	*5%*	
	Rikssummering	*1511*	*2333*	*232*	*26*	*3*	*4105*		

Stiftsfördelning – antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok

Stiftsvis fördelning: totalt 4105 orglar (exkl. 141 harmonier och SKUT).

Stiftsvis: t.o.m. 1859.

Stiftsvis: 1860–1939.

Stiftsvis: fr.o.m. 1940.

Riksöversikt – antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok och antal manualer

Riksnivå: Antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok och antal manualer (1-5).

Stiftsöversikter – antal orglar per orgelbyggnadsteknisk epok och antal manualer

Lunds stift: totalt 581 (573) och 10 harmonier.

Göteborgs stift: totalt 457 (447) och 4 harmonier.

Skara stift: totalt 421 (447) och 9 harmonier.

Växjö stift: totalt 402 (406) och 2 harmonier.

Uppsala stift: totalt 354 (348) och 7 harmonier.

LINKÖPINGS STIFT: totalt 352 (374), inga reg. harmonier.

Härnösands stift: totalt 247 (255) och 27 harmonier.

Västerås stift: totalt 246 (246) och 8 harmonier.

Stockholms stift: totalt 243 (239) och 6 harmonier.

Strängnäs stift: totalt 242 (244) och 4 harmonier.

Luleå stift: totalt 242 (236) och 59 harmonier.

Karlstads stift: totalt 204 (204) och 2 harmonier.

Visby stift: totalt 94 (103) och 3 harmonier.

SKUT: totalt 17 (17), inga registrerade harmonier.

Tryserums kyrka: sperrventil, detalj.

Orgwerk äro så konstige till theras
Invention, structur och composition,
at thertil hafwer behöfts och behöfwes
ganska stort snille och wishet.
Andreas Rhyzelius 1733 s. 19.